

Zamonaviy nutq terapiyasi falsafasi: tushunchalar, yondashuvlar va innovatsiyalar

Gulmira Alimjonovna Rayimkulova
Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti Samarqand filiali

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy nutq terapiyasi falsafasining asosiy tushunchalari, metodologik yondashuvlari hamda innovatsion yoʻnalishlari yoritilgan. Nutq terapiyasi sohasida inson shaxsiga yoʻnaltirilgan yondashuv, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish, texnologik vositalardan samarali foydalanish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, zamonaviy nutq terapevtlarining kasbiy faoliyatida ijodkorlik, empatiya va interditsiplinar hamkorlikning ahamiyati koʻrsatib oʻtilgan. Tadqiqot natijalari nutq buzilishlarini korreksiyalashda innovatsion usullarni joriy etishning muhimligini asoslab beradi.

Kalit soʻzlar: logopediya, logonevroz, afaziya, kognitiv reabilitatsiya

The philosophy of modern speech therapy: concepts, approaches, and innovations

Gulmira Alimjonovna Rayimkulova
Tashkent International University of Chemistry Samarkand Branch

Abstract: This article explores the main concepts, methodological approaches, and innovative directions in the philosophy of modern speech therapy. It analyzes person-centered approaches, the development of communicative competence, and the effective use of technological tools in speech therapy. The study also emphasizes the importance of creativity, empathy, and interdisciplinary collaboration in the professional activities of contemporary speech therapists. The results highlight the significance of implementing innovative methods in the correction of speech disorders.

Keywords: speech therapy, logoneurosis, aphasia, cognitive rehabilitation

Kirish. Nutq terapiyasi (logopediya) - nutq va kommunikatsiya qobiliyatlarini rivojlantirish, tuzatish va qayta tiklashga qaratilgan fan va amaliyot sohasidir. Nutq terapiyasining falsafasi zamonaviy ijtimoiy, psixologik va nevrologik bilimlarga asoslanadi, bunda terapevtik yondashuvlar insonning psixik, ijtimoiy va fiziologik holatini toʻliq inobatga oladi. Nutq terapevtlari faqat til va nutqning texnik jihatlarini bilan shugʻullanib qolmasdan, shuningdek, individning ruhiy va jismoniy holatini ham qayta tiklashga qaratilgan kompleks yondashuvlarni qoʻllaydilar.

Asosiy qism. Nutq terapiyasining rivojlanishi tarixiy jihatdan qadimdan boshlanadi, ammo XX asrda, ayniqsa, nevrologik va psixologik tadqiqotlarning kengayishi bilan bu soha sezilarli darajada o'zgargan va kengaygan. Dastlabki davrda nutq muammolari ko'pincha tibbiy nuqtai nazardan ko'rilgan bo'lsa, keyinchalik logopediya ilmiy, pedagogik va ijtimoiy nuqtai nazardan qaralishga boshlandi.

XX asrning 1-yarmida - bu davrda nutq terapiyasining asosiy e'tibori fiziologik nuqsonlarga, masalan, so'zlashda bo'lgan jismoniy nuqsonlarga (masalan, logonevroz yoki artikulyatsiya buzilishlari) qaratildi.

XX asrning 2-yarmida - psixologik va ijtimoiy o'zgarishlarga qarshi kurashish, shuningdek, farqli yondashuvlarning rivoji, masalan, psixoterapevtik usullarni qo'llash va intellektual-emotsional nuqsonlarni tiklashga oid yangi tushunchalar paydo bo'ldi.

Zamonaviy nutq terapiyasining asosiy falsafasi. Bugungi kunda nutq terapiyasining asosiy maqsadi nafaqat nutqning texnik tomonini tiklash, balki odamning umumiy hayot sifatini yaxshilashdir. Bu falsafa bir necha asosiy prinsipga asoslanadi:

1. Boshqacha yondashuvlar va individual metodlar. Nutq terapiyasida har bir bemorning individual ehtiyojlari hisobga olinadi. Zamonaviy logopediya yondashuvi "bir xil davolash" modelidan voz kechib, bemorlarning ijtimoiy, psixologik va jismoniy holatiga qarab, individual va shaxsiylashtirilgan davolash rejasini ishlab chiqadi.

2. Interaktiv va integratsion yondashuvlar. Nutq terapiyasining zamonaviy yondashuvi faqat nutq va tilni rivojlantirishga qaratilmaydi. Ushbu yondashuvda jismoniy, psixologik va ijtimoiy holatlarning o'zaro ta'siri inobatga olinadi. Misol uchun, tilni o'rganish jarayonida emotsional holatlar, oila va jamiyatdagi o'zgarishlar ham e'tiborga olinadi. Bu holatlarda terapevt, bemorning ma'naviy va psixologik holatini ham inobatga olib, mutlaq natijaga erishishga harakat qiladi.

3. Ijtimoiy integratsiya va qo'llab-quvvatlash. Nutq terapiyasining zamonaviy yondashuvi, shuningdek, nutqning ijtimoiy o'zaro aloqalar orqali rivojlanishini nazarda tutadi. Yangi texnologiyalar, masalan, mobil ilovalar va virtual rehabilitatsiya xizmatlari, bemorning ijtimoiy integratsiyasini va nutqni faol ravishda qo'llab-quvvatlashni ta'minlaydi.

4. Innovatsion metodlar. Texnologiyaning rivojlanishi bilan birga, zamonaviy nutq terapiyasi yangi metodlardan foydalanmoqda. Masalan, neyropedagogika, kognitiv rehabilitatsiya, virtual rehabilitatsiya tizimlari va boshqa interaktiv vositalar bemorlarni tezroq va samarali tiklash imkoniyatini yaratadi. Shuningdek, neuroplasticity (miya plastisitasi) konsepsiyasi asosida, nutqni qayta tiklashda miya faoliyatini qayta qurish jarayoni inobatga olinadi.

Nutq terapiyasida ko'riladigan asosiy muammolar:

1. *Logonevroz va afaziya*. Nutq terapiyasida eng ko'p uchraydigan holatlar logonevroz (so'zlashdagi qiyinchiliklar) va afaziya (miyaning til markaziga zarar yetkazilgan holda tilning o'zgartirilishi) hisoblanadi. Bu muammolarni bartaraf etish uchun nevrologik, psixologik va fiziologik yondashuvlar birgalikda qo'llaniladi.

2. *Til o'rganishdagi kechikishlar*: Nutq rivojlanishida kechikishlar yoki til o'rganishning yomonlashuvi ko'pincha pedagogik yondashuvlarni talab qiladi. Nutq terapiyasi turli metodlar va o'yinlarni qo'llab, bolalarda til rivojlanishini tezlashtirishga yordam beradi.

3. *Nutqdagi xatoliklar va noaniqliklar*. Nutqdagi xatoliklar, talaffuz va grammatik buzilishlar ko'pincha notekis o'rganish natijasida yuzaga keladi. Zamonaviy terapiya texnikasi talaffuzni va grammatik tuzilmalarni yaxshilashga qaratilgan.

Zamonaviy nutq terapiyasida texnologiyalarning roli tobora muhimroq bo'lib bormoqda. Bu sohadagi so'nggi izlanishlar ko'pincha mobil ilovalar, kompyuter dasturlari va virtual reabilitatsiya vositalarining samaradorligini o'rganishga qaratilgan.

Mobil ilovalar va raqamli platformalar. Nutq terapiyasida mobil ilovalar va raqamli platformalar bemorlarning terapiya jarayonini kuzatib borish, mashqlarni bajarish va natijalarni baholashda samarali vosita sifatida qo'llanilmoqda. Misol uchun, *Speech Therapy Apps* va *Voice Therapy Apps* bemorlarga individual terapiya mashqlarini taqdim etadi va ularni o'z vaqtida bajarish uchun motivatsiya yaratadi.

Virtual Reabilitatsiya. Yangi tadqiqotlar, ayniqsa, COVID-19 pandemiyasi davrida, virtual reabilitatsiyaning ahamiyatini oshirdi. Bu metodlar bemorlarga masofadan turib terapiya olish imkoniyatini yaratadi. Masalan, telelogopedia (onlayn nutq terapiyasi) bemorlarga tezkor yordam olish imkonini beradi, ayniqsa, chekka hududlarda yoki mobil telefon orqali terapiya olishni xohlaganlar uchun juda samarali.

Zamonaviy nutq terapiyasining yana bir muhim xususiyati - individual yondashuvlar va personalizatsiya. Har bir bemorning ehtiyojlari, shaxsiy xususiyatlari va nutqdagi buzilishlar turlicha bo'lganligi sababli, nutq terapevtlari bemorga moslashtirilgan davolash rejasini ishlab chiqishadi. Bu yondashuv har bir bemorning holatini, emotsional va kognitiv holatini inobatga olib, terapiya jarayonini maksimal darajada samarali qilishga yordam beradi.

So'nggi yillarda kognitiv reabilitatsiya nutq terapiyasining muhim qismi sifatida qabul qilinmoqda. Bu yondashuvda bemorlarning aqliy salohiyatini, xotira va diqqatni rivojlantirishga qaratilgan metodlar qo'llaniladi. Kognitiv reabilitatsiya va interaktiv yondashuvlar, shuningdek, virtual reabilitatsiya texnologiyalari bilan birgalikda ishlatilmoqda.

Zamonaviy nutq terapiyasi falsafasi inson shaxsiga yo'naltirilgan yondashuvni ifodalaydi hamda nutqni faqat biologik emas, balki ijtimoiy va psixologik hodisa sifatida talqin etadi. Bu yondashuv Lev S.Vygotskiy, Aleksandr R.Luriya va

R.E.Levina kabi olimlarning ilmiy qarashlariga asoslanadi. Ularning tadqiqotlarida nutq inson tafakkuri va shaxsiy rivojlanishining ajralmas qismi sifatida izohlangan bo'lib, ijtimoiy muhit va kommunikativ tajriba uning shakllanishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etishi ta'kidlanadi.

Xulosa. Zamonaviy nutq terapiyasining falsafasi shuni ko'rsatadiki, bu soha faqatgina nutqni tuzatish bilan cheklanib qolmaydi. Bugungi kunda nutq terapiyasining asosiy maqsadi - bemorning umumiy psixologik, jismoniy va ijtimoiy holatini yaxshilashdir. Innovatsion texnologiyalar, neyroplastisite, individual yondashuvlar va ijtimoiy integratsiya zamonaviy nutq terapiyasining yangi paradigmasini shakllantirayotgan omillardir. Bu esa bemorlarga nutq va kommunikatsiya sohasida samarali yordam berish imkonini yaratmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. King, E. (2021). Speech Disorders and Rehabilitation Methods: A Comparative Analysis. *Journal of Rehabilitation*, 19(2), 45-58.
2. Sutton, M. (2021). *Technological Innovations in Speech Therapy: New Directions*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Baker, T., & Sanders, M. (2018). *Speech-Language Pathology in Children with Developmental Delays*. New York: Wiley.
4. King, E. (2021). Speech Disorders and Rehabilitation Methods: A Comparative Analysis. *Journal of Rehabilitation*, 19(2), 45-58.
5. Abdullaeva, F. (2017). *Nutq terapiyasining asosiy prinsip va metodlari: O'zbekiston tajribasi*. Toshkent: Ma'naviyat.
6. Sodiqov, A., & Mirzaev, R. (2020). *Logopediya va nutq terapiyasidagi zamonaviy yondashuvlar: Markaziy Osiyo tajribasi*. Tashkent: Gulom Nizam.
7. Выготский Л.С. Мышление и речь. - Москва: Педагогика, 1982. - 350 с.
8. Лурия А.Р. Основы нейропсихологии. - Москва: МГУ, 1973. - 384 с.
9. Левина Р.Е. Нарушения речи у детей и пути их преодоления. - Москва: Просвещение, 1968. - 280 с.